

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій

IX

**ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

15-16 квітня 2021 року

Матеріали

продуктивнішим у науковому аспекті є ставлення до нього як до факту, що існує і дедалі набирає обертів. І як би не називали дослідники серіали (культурою розваг; культурою, що експлуатує вільний час), нині очевидно, що вони поступово підкоряють собі «страт високої культури», завойовуючи її простір.

Список використаних джерел:

1. Почепцов Г. Мерлін. Супермен і Гаррі Поттер: конструювання нематеріального в масовій культурі. Київ: Спадщина, 2013. 288 с.

2. Почепцов Г. Телесериали, теленовости, кино, видеоигры в борьбе за умы. Харьков: Фолио, 2020. 346 с.

3. Почепцов Г. Гламур 2.0: телесериалы, маскульт и соцмедиа как создатели виртуальной реальности. Харьков: Фолио, 2019. 410 с.

Науковий керівник: А. Є. Лебідь, доктор філософських наук, професор, професор кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Аліна Некрасова,

студентка Сумського педагогічного університету ім. А. С. Макаренка

ФІТОСИМВОЛИ ФОЛЬКЛОРНОГО ПОХОДЖЕННЯ У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ І. МАЛКОВИЧА

Українці вірили у надзвичайну силу рослин, що є наслідком давнього поклоніння їм, уявлень про силу рослини-тотему. У межах давніх поглядів окремі представники рослинного світу визнавались предками того чи іншого племені (кожне з них мало свого тотемного предка, який міг вважатися водночас охоронцем та оберегом людей цього племені) [2, с. 63].

На наш погляд, видається доцільним розгляд фітосимволів фольклорного походження у поетичному дискурсі І. Малковича.

Актуальність теми, у яких предметом дослідження виступають фітосимволи фольклорного походження, вказує на стійкий науковий інтерес до розв'язання даної проблеми.

О. Маленко дослідила лексико-семантичну групу «квіти», яка у форматі народної пісні представлена лексико-семантичними домінантами *квітка, цвіток* й конститuentами-естетизмами *барвінок, василечок, волошка, вишня-черешня, калина-малина, конвалія, крокіс, лен, мак, м'ята, пролісок, рожса, рута, фіалка, чорнобривець*. Ці лексеми номінують рослини, які мають здатність цвісти, що створює враження краси, впливає на чуттєву сферу споглядача, пробуджує його асоціативно-творчі потенції [3, с. 152].

Г. Микитів розглядає символ як експресивний засіб в українських народних ліричних піснях, виокремлюючи іменники жіночого роду зі значенням пестливості та здібності у формах однини, множини: *калинонька, конопельки*. Дослідник зазначає, що фітосимволіка у ліричних піснях наділена особливою виразністю і семантикою. Зокрема *калина*, яка *цвіте*, символізує як позитивні переживання героя, так і негативні. *Ялина* здебільшого у фольклорі виступає маркером смерті. *Похилені лози* символізують нелегке життя сироти [7, с. 244]. Постійні епітети супроводжують ті самі лексеми-символи, які служать засобами емоційно-образного відтворення дійсності, відбивають естетичні ідеали концептуальної картини світу українців: *дуб (явір) зелененький, пшениця ярая* [7, с. 245].

Євсєєва Г. П., Ткач О. В. розглядають символічне та магічне значення найпоширеніших фітосимволів: *барвінок, васильки, материнка, польовий мак (мак-видюк), півники, полин, цибуля, часник, бузина, верба, вишня, горобина, калина, осика* [2, с. 66].

Мета статті – схарактеризувати фітосимволи фольклорного походження, інтерпретовані в поетичному дискурсі І. Малковича, як фрагмент етнобуття українського народу.

Рідна природа і культура значно вплинули на творчу манеру поета. Мова І.Малковича наповнена діалектними лексемами, етнографічними символами з повсякденного гуцульського життя та побуту, читач відчуває сильний міфологічно-ритуальний струмінь поезії.

Поділяємо думку Н. Анісімової, яка наголошує, що вірші І. Малковича представляють «карпатський терен». У поезії трансформуються пантеїстичні уявлення карпатських верховинців про оточуюче довкілля [1, с. 37].

У поетичному дискурсі І. Малковича ми виокремили 27 фітосимволів фольклорного походження: 14 дендронімів, 10 квітучих рослин, одну трав'янисту рослину, 3 городні рослини. Зазначені рослини часто використовуються в народних піснях, переказах, казках.

Усі фітосимволи можна поділити на дві групи: 1) позитивні (символи з позитивною семантикою) та 2) негативні (символи з негативною семантикою). Розглянемо їх докладніше.

Позитивні фітосимволи (19) (символи з позитивною семантикою): бук, калина, лавр, ожина, сосна, черешенька, яблінька, ясен, безсмертник, конюшина, мак, молочай, рутка, ружі, спориш, євшан, гречка, часник, цибуля.

Лавр – символ миру, захисту: *У Таврії крилаті лаври.* («Таврія») [4]. Кущ лавру з розложистим гіллям слугує прихистком для подорожнього. **Ожина** – символ захисту від злих сил і неприємностей: *чорною ожиною підперезаний* («Напередовець») [4]. Поет відтворює обрядову дію з використанням рослини-оберега. **Сосна** – символ життєвої сили і сильного характеру, вірності й стійкості: *сосна горить очима в степ – дивіться! де ви?* («Ноктюрн для земляків») [4]. Українці так само, як інші європейські народи, вважали сосну прикладом вияву сили, витривалості. **Черешенька** – символ світового, родовідного дерева: *малий хлопчик до стовбура прихилив чоло* («Пісенька про черешню») [4]. Шанобливе ставлення до дерева передається від старшого покоління до молодшого. **Яблінка** – символ життя, любові та радості: *жовта яблінка вийшла за ліс – яблучко жовте зродила Йванкови* («Промовка про Вовка») [4]. Яблінька покидає темний ліс заради простору, сонця й можливості плодоносити. Звідси у назві пестливий суфікс як виразник ніжності й шанування жіночої краси. **Ясен** – чоловіче дерево, символ витривалості: *коріння ясенів / подорожують по тих горах* («Там де мені добре») [4]. Важко жити гуцулам у гірських районах, але вони вчаться витривалості й

приспосовуються до карпатського клімату так само, як ясен. **Конюшина** – символ удачі, передвісник добробуту і щастя: *сегорік не вродила конюшина* («Ще ранок лиш») [4]. Конюшина-чотирилисник була гарним знаком, тому рослину шанували, намагаючись відшукати і взяти із собою щасливий оберіг. **Мак** – магічна квітка-оберіг від лиходійства відьом, упирів та бісівської погані: *Цей мак для себе відсудили / дванадцять шершнів* («Шершенний вірус») [4]. **Рутка** – символ краси, розквіту: *Рутка в зеленім, хата в покрівлі* [4]. **Ружі** – символ дівочої краси і чистоти: *не ружі нетривкі, не вірші дарувати* («Тільки спогад») [4]. **Безсмертник** – символ здоров'я, довголіття: *а в Львові ще безсмертник не зацвів* («Стрімкими ріками зелених електричок») [4]. **Спориш** – символ живучості, витривалості, стійкості: *Час би змахнути крильми / понад цей змерзлий спориш* («В грудні») [5, 5]. Зовні звичайна однолітня травичка із дрібними білими квітками, що невибагливо стелиться своїми довгими, розгалуженими пагонами по землі на польових стежках, відкритій сонячній місцевості, набула поваги у селян через уміння пристосовуватись, виживати: ходи по споришу, бігай, а він все одно росте. **Євшан (полин)** – символ рідного краю: *коні й мужі... будуть гризти ночей коржі / й нюхати євшани* («Буколіка з євшаном») [4]. Полин зазнає символічної трансформації: автор відходить від символу полину-оберега, спроможного відганяти русалок і мавок, і використовує літературний символ аромату рідної землі, що відновлює сили. **Гречка** – символ теплоти подружніх стосунків, працьовитості: *Сотає вічний мед дбайлива гречка* («Антигрудень») [5, с. 15]. Повага до гречки, як і порівняння рослини з дружиною, видається доцільним і передбачуваним, адже вона так само дбає про хатній затишок і приємна у спілкуванні (*вуста її медовії*). **Часник** – символ захисної сили, самопожертви: *часник втягає в себе лють земну: людський посол, він жертвує собою* («Житіє часника») [4]. Повага до часника виявляється вже в назві твору, де городина прирівнюється до святої людини і проходить замість життєвого циклу житіє. **Цибуля** – символ життєстійкості: *зелені стебла цибулі / з низеньких туманів стримлять* («Сизі ранки послулі») [6]. Цибуля виступає символічним оберегом людини від

усіляких напастей та хвороб, також служить взірцем витривалості, життєлюбства.

Негативні фітосимволи (8) (символи з негативною семантикою) у поетичному світосприйманні І. Малковича – *липа, смерека, явір, болиголов, будяк, смородина, шипшина, дзвіночки*.

Липа – символ смутку, вічного відпочинку: *Просто – за крайньою з лип / в тінь свою / мовчки / вкладаємось* («Очікування»). *Запахи в липах потоплені*. [4]. В Україні вважали, що саме липі Господь надав силу відвертати прокляття, які вона приймає «на себе», тому на ній так багато знаків-наростів. **Смородина** (чорна) – символ тимчасових життєвих труднощів і негараздів: *смородина гірка й прозора / дозріла – і затріпотіла...* («Смородина») [4]. **Шипшина** – символ страждання, смерті, гріха: *Криваві мурашки. Шипшина. Бойня. Блуд*. («Росте тривоги чорний парашут») [4]. Автор використав християнський символ страждання – рослинний вінок з колючками (терновий вінець). **Явір** – символ пам'яті, смутку, зажури, жалю, нещасливої парубочої долі: *І так нам сумно буде стоятись під яворами* «Нав'язливий сон» [4]. Явір часто висаджували на могилі вбитого козака. **Болиголов** – символ смерті, нещастя: *Ніколи більше, / зриваючи квітки болигорова, / не затру собі ними очі* («Нав'язливий сон») [4]. **Будяк** – символ непридатності ні до чого: *Десь на звалищі, між будяками* («Лубок») [4]. Будяком залякували, а відлякував він сам колючками. **Дзвіночки** – символізують смуток, смирення і спокій, вдячність: *вінок з дзвіночків на столі* («Гуцульська ніч і Криворівня») [4]. Автор описує поминальний обряд, у якому вінок із дзвіночків виступає символом смутку і пам'яті живих про померлих родичів.

У поетичному тексті зустрічаємо також фітосимволи фольклорного походження з подвійним значенням (4), тобто такі, які можуть містити і позитивну, і негативну семантику.

Бук – 1. Символ стійкості й повноти життєвих сил: *худі баранчики / і буки* («Це край, де мовкне спів флюяр»). 2. Символ давніх знань, які переходять від пращурів до нащадків: *пішли каятись до буків* («З-за високої стодоли») [4].

Смерека – 1. Символ вічного життя та молодості *навідуються кораблі / вони усідаються під смереками* «кожний день». 2. Символ смерті, оскільки з її деревини роблять труни: *ніби снігу зі смереки / натряслося мені за душу* («Мама мені написала») [4]. Автор подає протилежні символи того самого фітоніма (позитивний і негативний). **Молочай** – 1. Магічна квітка: *Розгублений і зблідлий молочай, / зелені лики стебел – білі чари* 2. Символ домашнього затишку: *Ой заваріте, мамцю, мені чай / із корінців сухого молочаю* («Дивна пісенька») [4]. Тут так само бачимо протилежні значення символу: рослина водночас може шкодити людині й додавати сили. **Калина** – 1. Символ здоров'я, неперервності життя, роду: *зцілюща виринатиме калина* («Пракорабель»). 2. Символ нескореності та стійкості воїнів, вогню: *Не над ними калина палає* «Військо» [4]. Калина є одним з основних символів України (*Без верби і калини нема України*) відтворена відповідно до її сприйняття у народній традиційній культурі – символ вогню сонця, служіння Батьківщині.

Висновки. Проаналізований нами поетичний дискурс І. Малковича показує наявність фітосимволів фольклорного походження. Усі фітосимволи умовно можна поділити на дві групи: 1) позитивні (19/27) (з позитивною семантикою) та 2) негативні (8/27) (з негативною семантикою). Перших значно більше, бо мовці дотримувалися позитивного погляду на життя (*Бий лихом об землю!*). У віршах І. Малковича зустрічаємо також фітосимволи фольклорного походження з подвійним значенням (4), які можуть містити і позитивну, і негативну семантику: бук, смерека, молочай, (представлені протилежні символи того самого фітоніма), калина (представлені традиційні народні символи). Перспективи подальших розвідок вбачаємо в аналізі новітніх поетичних збірок автора у плані представлення у них етносимволіки.

Список використаних джерел:

1. Анісімова Н. Театралізована модель світу у поезії Івана Малковича з фольклорно-міфологічними мотивами. Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. Бердянськ : БДПУ, 2010. Вип. XXIII. Ч. II. С. 36–47.

2. Євсєєва Г. Фіто- і зоосимволіка в українському традиційному хатобудуванні. *Строительство, материаловедение, машиностроение*. Вып. 87, 2016. С. 61–68.

3. Маленко О. Лінгво-естетична інтерпретація буття в українській поетичній мовотворчості (від фольклору до постмодерну) : монографія. Харків : ХНПУ, 2010. 488 с.

4. Малкович І. Білий камінь. URL: <http://poetyka.uazone.net/malkovych/> (дата звернення : 26.11.2020)

5. Малкович І. Вірші на зиму. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2006. 200 с.

6. Малкович І. Поезії. URL: <http://poetyka.uazone.net/> (дата звернення: 26.11.2020)

7. Микитів Г. Символ як експресема в українських народних ліричних піснях. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Вип. XXIII. Ч. 4. С. 241–247.

Науковий керівник: Т. П. Беценко, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови і літератури Сумського педагогічного університету ім. А. С. Макаренка

Анна Заремба,

студентка Сумського державного університету

РЕЛІГІЯ ЯК ГОЛОВНА ТА НЕВІД'ЄМНА ЧАСТКА КУЛЬТУРИ

Актуальність даного питання полягає в тому, що з одного боку, культурний стан суспільства в його безпосередньому зв'язку з духовністю оцінюється як вищий щабель людської еволюції, що має воістину величезний історичний досвід і спадщину. З іншого боку, людство за останні 50 років, вступило в період безпрецедентної надмірної матеріальної зацікавленості, що перекриває духовну «надбудову», яка, будучи батарейкою природної сутті самої людини, не може не відчувати сильного тиску як з боку матеріального «базису», так і з боку нерозумних дій людини по відношенню до самої себе і природи. Саме це призвело до кризи сучасної цивілізації.

Мета розвідки є у взаємозв'язку культур і релігій, який характеризується через призму так званої «золотої пропорції». Моє дослідження на різному рівні розглядає як соціальні функції культур, релігій і динаміку розвитку духовності в християнстві та ісламі, так і відповідні соціально-природні зв'язки.

Завданням дослідження окреслюється порушення та вирішення проблеми сьогоденного світу щодо релігійного діалогу, богословської освіти, культури в цілому та сталого розвитку.